

La població de la zona urbana a Badalona

Joan Costa
Cristina Sánchez
Fundació Jaume Bofill

Resum: Sota l'aixopluc del Programa Urban que la Comunitat Europea ha donat a la zona de la Serra d'en Mena de la ciutat de Badalona, la Fundació Bofill ha realitzat un seguit d'estudis sobre l'estructura social del territori i especialment sobre els grups socials més desafavorits d'aquest territori. El que es presenta en aquesta comunicació són els diferents resultats en el coneixement d'aquests grups a què s'ha arribat a partir d'anàlisis de diferent tipus, qualitatives i quantitatives, i de l'especificitat del seu assentament en el territori.

1. Introducció

La ponència que aquí presentem relata de forma resumida el coneixement d'un territori concret aconseguit amb l'ús i l'anàlisi de diferents eines metodològiques per tal de proporcionar als professionals dels serveis socials de la zona un coneixement més gran de la població que viu a la Serra d'en Mena, a Badalona. Aquesta investigació realitzada a la Fundació Bofill¹ s'ha dut a terme sota el marc del Programa Urban, concedit a l'Ajuntament de Badalona per la Comunitat Europea per tal d'aconseguir en quatre anys una millora

1. Aquesta investigació l'ha duta a terme el conjunt de professionals següents: Jaume Funes, Joan Costa, Cristina Sánchez, Toni Ruiz i Mila Barruti.

substancial d'un territori concret, la Serra d'en Mena, i per tant de la gent que l'habita.

Quan es produeix una demanda com la que se'ns va presentar a nosaltres és habitual pensar tot seguit en el disseny d'una gran investigació sobre les condicions de vida de la població. Una cosa es pensar-hi i tenir ganes de dur-la a terme i una altra molt diferent poder-ho fer. La majoria de vegades, per qüestions de calendari i de disponibilitat de recursos, s'ha d'afrontar l'anàlisi de manera més modesta. Que es faci així no vol dir que no sigui útil, ans al contrari; de fet, l'aproximació a la realitat des de diferents fonts d'informació ja existents i la complementació d'aquestes amb d'altres de creades a mida, en la mesura que es pugui, pels investigadors, pot arribar a ser fins i tot molt més profitosa. Això és exactament el que ha passat a la Serra d'en Mena, de la qual ara tenim un coneixement molt acurat a partir de petits estudis des de diferents vessants que ens han permès aproximar-nos a la seva població de maneres diverses i complementàries.

Primer que res vam fer una anàlisi de la població a partir de les dades del darrer cens i del padró d'habitants de 1995 per situar les característiques de la població respecte de Badalona i Catalunya i també la seva evolució en els darrers anys. El panorama de marginalitat, no desconegut, que ens van aportar aquestes dades el vam complementar amb l'anàlisi de diferents fonts per veure quin era l'estat més actual possible de la precarietat social i quins eren els seus trets de futur. D'una banda, es van analitzar els usuaris dels serveis socials, els seus trets socials, els problemes que presentaven, etc., i de l'altra es va decidir fer treball de camp, per analitzar el col·lectiu dels immigrants que quedava fora del coneixement de les dades oficials i el teixit associatiu del barri que ens podia aportar nova informació, tal com va passar, per conèixer la zona. Així mateix, vam fer tres estudis més a partir de dades secundàries, un sobre l'activitat econòmica de la zona, un altre sobre els aturats i un tercer sobre les condicions dels habitatges, per acabar de completar les condicions de vida de la població.

2. La zona prioritària Urban

La zona d'anàlisi, en l'estudi anomenada *zona prioritària*, ha estat un territori que en el període 1981-1991 ha perdut força població de dret; però no és arriscat afirmar que paral·lelament n'ha guanyat, de fet, especialment immigrants extracomunitaris del Magreb i possiblement de xinesos —aquesta darrera és una població fantasma de

la qual no es té informació. La zona prioritària és la que recull el contingent de població immigrada més considerable de Badalona (el 30,5 %, 1.120 persones, que són el 2,1 % del total de població de la zona). Només hi ha 795 immigrants extracomunitaris, el 61,25 % (487) dels quals són del Marroc; els xinesos són el 4,6 %; els bengalis, l'1,1 %, i els indis, l'1 %. Hem de tenir present, però, que cap d'aquests col·lectius és vist pel barri com a font de conflictes, tot al contrari del que passa amb la població gitana, malgrat que aquest col·lectiu no és nouvingut.

La distribució per barris de la població marroquina és força homogènia —no tant pel total d'immigrants—, encara que els barris no aporten la mateixa quantitat de població a la zona prioritària. Cal destacar que la Pau és la que té el nombre més petit del col·lectiu; La Salut és la que té el percentatge més alt si tenim en compte tots els immigrants, però queda en segon lloc si només comptem la població marroquina que té un percentatge lleugerament superior a Llefia, malgrat que aquest és el barri amb més població a la zona. Alhora hem de tenir en compte que el barri que mostrava una tendència d'augment de població el 1991 era també Llefia, i que el que més població havia perdut era la Salut (5.300 habitants).

Aquesta diferència en el creixement i la composició de la població ja ens dona una primera característica que marca diferències entre els barris. La segona és l'estructura poblacional: és jove en conjunt i en comparació amb la resta de Badalona i Catalunya, però ho és sobretot en els barris de la Salut i de la Pau. És cert que, si mirem l'evolució des de 1981, la tendència és a l'envelliment —seguint la pauta general—, però malgrat això la piràmide que presenten segueix sent més esprimatxada per la punta que el perfil de Catalunya (els més grans de 65 anys no arriben al 10 %). Pel que fa a la població immigrada extracomunitària, també presenta un perfil jove. La majoria són homes (60,8 %), nois joves solters però també de casats, que vénen sense la família i que esperen poder-la portar aquí. De fet la joventut és una de les característiques més marcades del barri; així es reflecteix també a l'actuació de Treballem per Treballar, on una tercera part dels usuaris autòctons són joves de 16-20 anys; una altra tercera part, adults de 30 a 49 anys, i una quarta part tenen entre 21-29 anys. Entre els immigrants, una quarta part també té entre 20-29 anys, i dues terceres parts, entre 30 i 49 anys.

Una segona característica que diferencia els barris és el nombre de membres a la llar. Per al conjunt de la zona prioritària, les famílies més nombroses són les de quatre membres, que representen una tercera part del conjunt, però a diferència de la tendència actual, les llars de més de cinc membres encara tenen una presència impor-

tant, i en canvi les unipersonals són poc significatives. Les diferències entre barris es produeixen bàsicament per la singularitat del barri de la Pau, que mostra una polarització en les llars de més de cinc membres i en les llars unipersonals, i en el barri de la Salut, que ho fa en les de tres i quatre membres. És important també assenyalar que, dels usuaris de Treballem per Treballar, una mica més de la meitat són solters, una tercera part, casats, i aproximadament el 9 %, separats. D'aquest darrer col·lectiu la majoria són dones i també són majoria les dones que diuen tenir responsabilitats familiars del conjunt dels usuaris d'aquesta actuació.

El que és una constant en el conjunt de la zona prioritària és el baix nivell educatiu. El perfil educatiu de la població es caracteritza per un alt grau d'analfabetisme —destaca el 6,9 % (el 5 %, dones) dels homes entre 15 i 19 anys—, i perquè la majoria de la població té estudis d'EGB (amb graduat, certificat o sense certificat d'estudis) i, en canvi, hi ha pocs estudis secundaris i superiors. Pel que fa als immigrants extracomunitaris, el nivell educatiu sembla que és també el de graduat escolar per a la majoria, tot i que hi ha gent analfabeta i sense coneixement del francès, per tant molt similar al de la població autòctona. Seguint aquest perfil, a Treballem per Treballar la majoria d'usuaris del servei tenen estudis d'EGB, ja sigui amb graduat, amb certificat o sense, i només apareix un 10 % amb estudis secundaris.

Pel que fa a l'activitat econòmica de la zona prioritària, malgrat que treballem amb fonts indirectes, no ajustades al territori i no exhaustives, podem parlar d'alguns trets característics. El primer que queda clar és que la zona es caracteritza per la poca activitat, tant d'empreses —si més no el teixit empresarial declarat i legal és feble—, com dels treballadors, perquè les taxes d'atur de què disposem són altes. El 1993, la taxa era del 22 % per a tota la zona urbana, cinc punts per sobre de la de Badalona. Aquí trobem una altra diferència entre barris: el 1993 la taxa d'atur de la Pau era lleugerament més baixa (20 %) però no n'hem pogut seguir l'evolució.

Els aturats de la zona urbana es caracteritzen respecte a d'altres zones de Catalunya per la forta presència d'homes i de menors de 30 anys, sense que això vulgui dir que els col·lectius als quals normalment més castiga l'atur —dones i majors de 30 anys— no hi estiguin també representats. No cal estranyar-se, doncs, que un problema important que detecten les associacions a la zona és la dificultat dels joves per a emancipar-se i deixar el barri. Dins dels usuaris de Treballem per Treballar estan aturats el 88,5 % i una quarta part són aturats no registrats a l'Inem. Aquest col·lectiu és format bàsicament per joves que busquen la seva primera feina, però també és im-

portant assenyalar els aturats de llarga durada o les situacions d'entrada i sortida constant del mercat laboral. Així mateix, han augmentat les dones en les darreres incorporacions d'usuaris al servei.

Tornant al teixit empresarial, la radiografia de la zona indica que aquesta està fortament caracteritzada per empreses del sector terciari, que són les dues terceres parts, i per les de la construcció, una mica més del 10 %. És curiós que aquesta zona, respecte a la resta de Catalunya i Espanya, es caracteritzi precisament per l'important percentatge dels treballadors de la construcció (el 22,12 %, tres vegades per sobre de la xifra a Catalunya). Segurament en aquesta dada influeix molt la importància que té el sector de la confecció dins dels serveis, que actua com a economia submergida. Sembla que també corroboren aquest fet les dades que aporten els usuaris de Treballem per Treballar: la majoria d'homes tenen experiència de feines en la construcció, i les dones, en serveis a empreses, però només el 8 % del total ha treballat en la confecció. Així mateix, el 7,5 % dels usuaris del servei que estan treballant ho fan sense contracte, i en la història laboral dels usuaris veiem sobretot que la precarietat laboral i la temporalitat de les feines és més important en les dones que en els homes, tot i que en aquests darrers n'hi ha més amb experiència i, al contrari, hi ha més dones que busquen la seva primera feina.

Les empreses de la zona es caracteritzen perquè tenen una dimensió petita, una tercera part tenen un o dos treballadors i només una cinquena part té més de deu treballadors. La majoria d'empreses de la confecció són d'un sol treballador, i les de la construcció tenen una mitjana de 5,62 treballadors. Aquestes característiques ens permeten suposar que majoritàriament la feina de la zona és estacional, fluctuant, poc remunerada i bàsicament precària. En el cas de la confecció, és evident la importància de l'economia submergida, que es reflecteix en les entrevistes als immigrants —quasi bé tots els marroquins hi treballen—, en la manca de contractes i prestacions, en l'estacionalitat, en els sous baixíssims —els treballadors guanyen de 500.000 a 750.000 pessetes l'any—, les llargues jornades —el mínim són jornades de 10 hores, sis dies a la setmana, i hi ha casos de 15 o 16 hores diàries—, etc. A més a més és remarcable la queixa dels magribins sobre la disminució del seu poder adquisitiu per les noves onades d'immigrants que treballen a menor preu i per la competència amb els xinesos, que treballen fins i tot de nit. El nivell d'ingressos de les famílies, de fet, és una de les grans preocupacions al barri i un dels problemes prioritaris que assenyalen les associacions de la zona. L'alternança de llargs períodes d'atur, treballs temporals, economia submergida, etc., ha esdevingut una dinàmica freqüent entre la població activa autòctona.

El que es perpetua és el problema de l'habitatge. Els anys 1991-1992 ja se situaven a la zona prioritària un 18 % d'habitatges que no reunien les condicions mínimes d'habitabilitat, i a més el 3 % del total corresponien a barraques i infrahabitatges de les zones de passadissos. No tenim dades actuals però el que sembla clar és que la situació no ha canviat i, en tot cas, ha crescut el problema amb les noves onades d'immigrants. Els marroquins es queixen dels problemes que tenen amb l'habitatge: preus abusius, contractes temporals, llocs insalubres, convivència d'habitatge i taller, amuntegament, la gent no els vol llogar pisos normals, etc. Fins al punt que afirmen que el primer problema que tenen és la regularització de la seva situació, i el segon, l'habitatge. De fet, també la població autòctona de la zona considera el problema de les condicions de l'habitatge com un dels més importants.

La vida associativa a la zona prioritària és considerable encara que aquest mateix teixit associatiu es queixa del poc dinamisme de la zona; de fet, un dels problemes més greus que presenta és la manca de contactes entre les diferents entitats, fet que els permetria tenir un ressò més gran a la zona.

Pel que fa als immigrants, no hi ha gaires llaços entre el col·lectiu, per les diferents procedències i per moltes hores de feina i competència per la feina. Sembla que les diferències entre els immigrants marroquins de l'àmbit rural i els que vénen de l'àmbit urbà són molt importants. La població de l'àmbit rural és més treballadora, acostumada a condicions de vida molt dures, però té menys capacitat de relació amb els altres i amb els autòctons, i més dificultats d'adaptar-se a la vida de la ciutat; també són més religiosos i més tradicionals. Així i tot, tenen llocs de reunió: dos bars i la mesquita. Amb la població autòctona els problemes vénen per la llengua, però també per la diferència de cultura. Per exemple, els nens no acostumen a participar en les activitats extraescolars. Alhora, sembla també que aquest col·lectiu té més facilitat per a contactar amb institucions socials privades que no pas amb les municipals.

Bibliografia

- FUNDACIÓ JAUME BOFILL (1997). *Primera aproximació a la zona prioritària*.
— (1997). *La situació de la immigració extra-comunitària a la zona del pla Urban*. (Març).
— «Treballem per treballar». [Perfil sociològic de l'usuari. Amb la inclusió de les persones ateses des de març de 1997]
— (1997). *El teixit associatiu a la zona Urban*.
— (1997). *Introducció a l'informe de l'habitatge*.
-

La població de la zona urbana a Badalona

- (1998). *La zona prioritària*. (Maig).
- (1998). *Anàlisi de les dades censals segons el barri i el grup d'edat de la zona prioritària*. (Juny).
- (1998). *Anàlisi de les dades censals de la població de 14-20 anys de la zona prioritària*. (Setembre).

